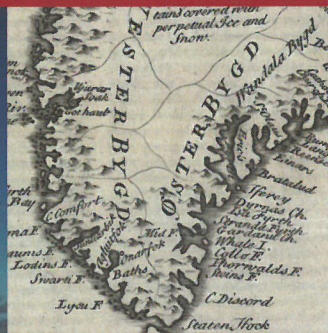
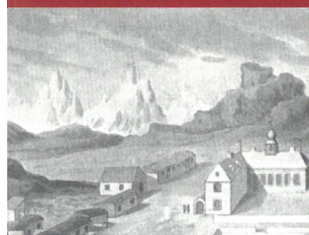

WINNIE FÆRK

UNDSKYLD?

KAMPEN OM DANMARK
OG GRØNLANDS
FÆLLES FORTID

Tilhører
historie.
Silkeborg
Gymnasium

S

OPGAVER

- Hvad er DIIS?
- Hvad er iflg. DIIS' udredning, forklaringen på, at Danmark i årene efter 2. Verdenskrig går i gang med at gøre Grønland til en principielt ligeberettiget del af Danmark?"
- Hvad mente Danmark iflg. DIIS udredning om, at FN i 1945 insisterede på at betragte Grønland som en koloni?
- Hvad forstås ved begrebet "koloni" ifølge DIIS-citatet ovenfor?
- Hvordan stillede datidens grønlandere sig iflg. DIIS til integrationsprojektet (at Grønland skulle gøres til en ligeberettiget del af Danmark)?
- Fremstilles de grønlandske politikere som nogen, der spiller en aktiv rolle i forhold til at forme processen hen imod Grønlands integration i Danmark?
- Hvilke motiver nævnes, når rapporten skal forklare Danmarks grønlandspolitik omkring 1950?
- Harmonerer DIIS' udredning med Hans Hedtofts og Augo Lynges udtalelser?

torskefiskeriet fra midten af 1960'erne mod forventning gik voldsomt tilbage, overtog rejefiskeriet positionen som Grønlands vigtigste primære erhverv.

Den kraftige udbygning var planlagt og blev gennemført af danske eksperter samt et betydeligt antal danske gæstearbejdere i Grønland. Mens danskerne i 1950 udgjorde 4,3 % af Grønlands befolkning, var andelen i 1975 vokset til 16,4 %.¹⁷ Allerede i 1959 ønskede Det Grønlandske Landsråd at placere sig stærkere i udviklingen, ligesom de ønskede en stærkere ligestilling også lønmæssigt. I 1960 nedsatte regeringen Grønlandsudvalget af 1960. I 1964 fremlagde

det betænkningen G60, der dannede grundlag for en tiårsplan. Danmark fordoblede, igen, det samlede budget og investerede massivt i byerne på kysten – herunder i anlæg af boligblokke, veje og havne.¹⁸

3.11 Modernisering og begyndende kritik

Efterhånden som der kom gang i moderniseringen af Grønland, opstod der et problem. Hvordan skulle den danske stat aflønne sine ansatte i Grønland? I 1964 var man nået frem til et svar på spørgsmålet. Man vedtog et fødestedskriterie, der resulterede i, at der blev givet forskellig løn til grønlandske og

¹⁷ Finn Breinholt Larsen: For meget af en god ting, s. 387.

¹⁸ Danmarkshistorien.dk

danske statsansatte i Grønland. Argumentationen bag ordningen var, at man mente, at de danskere, der arbejdede for den danske stat i Grønland, skulle have samme levefod og løn som deres kolleger i Danmark. Samtidig mente man ikke, at det ville være rigtigt at give statsansatte grønlændere en væsentlig højere levestandard end alle andre grønlændere. For at kunne skelne mellem de to grupper ansatte vedtog man, at alle og enhver, der var født i Grønland og opvokset der de første fem år af deres liv, skulle regnes for grønlændere. Omvendt skulle de, der var født og opvokset de første fem år i Danmark, regnes for danskere. Resultatet blev, at udsendte og ikke-udsendte – og det ville i praksis sige danskere og grønlændere – fik vidt forskellig løn for samme arbejde. Fødestedskriteriet udløste en voldsom kritik blandt de højest uddannede grønlændere. De følte, at Danmark ikke levede op til de løfter, der var givet, da Grønland i 1953 blev stillet i udsigt at blive en ligestillet del af Danmark. De begyndte derfor at overveje en mere selvstændig status for Grønland.

De begyndende krav om større selvstændighed i Grønland skyldtes også, at den modernisering, der fulgte med G50 og G60, også var en fordanskning. Ud fra tanken om, at vejen til fremskridtet gik gennem så tæt en tilknytning til

Ordet "koloni" skal helt forsvinde

"Grønlandsdepartementet har anmodet geodætisk institut om på fremtidige grønlandskort at stryge betegnelserne "koloni", "Handelsstation" og "Anlæg" og i stedet for anvende andre betegnelser for de beboede pladser i Grønland. De tidligere kolonier Julianehaab, Frederikshaab, Godthaab (...) skal fremtidig betegnes som byer (...) Alle de nuværende udsteder (...) bevarer betegnelsen udsted og kendetegnene derved, at Den Kongelige Handel driver handelssted på pladsen. Samtlige beboede pladser, som ikke har et saadant handelssted, bevarer betegnelsen boplads (...). Det vil være rimeligt (...) at ordet koloni fuldstændig forsvinder, som betegnelse for en beboet plads i Grønland."

Grønlandsposten d. 4.2.1953.

Kilde: Kilder til Grønlands historie 1950-1980. Kultur bind 4. Red: Mads Lidegaard 1992.

OPGAVER

- Læs notitsen fra Grønlandsposten.
- Hvordan defineres begrebet "koloni" i notitsen?
- Diskuter hvilke(n) form(er) for historiebrug (se evt. afsnit 2.1) de omtalte bestemmelser vedr. brug af begrebet "koloni" kan illustrere.

Danmark og dansk kultur som muligt, blev der, efter ønske fra den grønlandske elite, overalt taget udgangspunkt i dansk sprog, dansk kultur, arkitektur, administration og undervisning. I folkeskolen blev der sat massivt ind på at lære eleverne dansk, så de kunne klare sig i det moderne samfund, det vil sige det danske samfund. Flere og flere elever fra de grønlandske skolars store klasser blev sendt til Danmark

En ulo er en inuitisk kvindekni. Ulo'en benyttes, når der skal skæres i skind, og når undersiden af skindet skal skræbes fri for fedt. Denne ulo stammer fra Vestgrønland.

*** Antiimperialisme:** Modstand mod imperialismen – en ekspansionspolitik, der indebærer undertrykkelse og udbytning fra én magts side over andre magter, folkeslag eller områder.

*** Kulturrelativisme:** Den opfattelse, at en kultur kun kan vurderes ud fra den pågældende kulturs egne forudsætninger, og ikke på baggrund af den kultur en udenforstående iagttager repræsenterer. Heraf følger at alle kulturer anses for ligeværdige.

*** Etnisk:** Om national eller kulturel oprindelse og tilhørsforhold.

på skoleophold. I begyndelsen af 1960'erne var der i det grønlandske samfund bred opbakning bag sprogprojektet. Fra 1964 sendte man således et stort antal børn på de ældste klassetrin på et års ophold i Danmark. Nedsendelse af børn på denne ordning toppede i 1972, hvor der blev sendt 792 af sted – næsten halvdelen af samtlige elever på disse klassetrin.¹⁹

På det tidspunkt havde der allerede især fra unge, nu dansktalende grønlænderes side i nogle år været rejst kritik af fordanskningen og den hidtidige opfattelse af Danmark og dansk kultur som idealbillet for udviklingen i Grønland. De så, muligvis inspireret af de **antiimperialistiske og kulturrelativistiske** strømninger, de havde

¹⁹ Finn Breinholt Larsen: For meget af en god ting: <https://tidsskrift.dk/index.php/politica/article/view/10275/19502>

stiftet bekendtskab med under deres skoleophold i Danmark, denne udvikling som en trussel mod grønlandsk sprog og kultur.

Uanset hvilke ønsker og motiver der lå bag de hastige forandringer af det grønlandske samfund, var der mange grønlændere, som kom til at betale en høj pris for moderniseringen i form af de massive sociale problemer, de oplevede i dens kølvand. I løbet af 1970'erne rejste der sig en kritik af udviklingen. Mange i Grønland begyndte offentligt at kræve inddragelse og medbestemmelse og større respekt for grønlændernes oprindelige kultur – herunder det grønlandske sprog. Identitetsdebatten var igen blusset op. En del begyndte at anvende særlige grønlandske genstande, som for eksempel harpunhovedet og kvindekni (ulo'en) uden for deres vanlige kontekst. De blev brugt i politiske sammenhænge som logoer eller i smykker som symboler på **etnisk** tilhørsforhold til Grønland.

En gruppe grønlændere gik sammen i rockbandet SUME ("Hvor"), der blev en stor succes i 1970'erne. SUME er især kendt for deres kritiske tekster, der er skrevet på grønlandsk, i en tid, hvor det hele ellers handlede om at formulere sig på dansk, der var det officielle sprog i Grønland. (Læs et eksempel på en af SUMEs tekster eller om filmen: "SUME – lyden af en revolution" fra 2014 i afsnit 5.18).

Ønsket om selv at kunne bestemme mere blev forstærket i 1972 af folkeafstemningen om Danmarks deltagelse i Det Europæiske Fællesmarked (EF, senere udviklet til EU, Den Europæiske Union). Her måtte Grønland følge Danmark ind i EF, på trods af at 70 % af grønlænderne stemte imod medlemskab.²⁰ Landsrådet stillede herefter mod en hjemmestyreordning, der kunne muliggøre Grønlands udtræden af fællesmarkedet. Hjemmestyreordningen blev op gennem 1970'erne drøftet i forskellige udvalg i Grønland og Danmark. I denne proces udskilte sig en yngre fløj af *Siumut* (Fremad).

Den blev i 1977 til det socialistiske parti *Inuit Ataqatigiit* (Forenede Inuitter), der ønskede selvstyre. Samme år dannedes det liberalistiske parti *Atassut* (Samhørighed). Det lagde vægt på samhørigheden med Danmark. Hermed var de tre største politiske partier dannet. Partier, som alle kom til at spille en afgørende rolle for den efterfølgende historiske proces i Grønland.

Under hjemmestyreforhandlingerne fik spørgsmålet om Grønlands undergrund særlig opmærksomhed. Grønland ønskede af nationale grunde ejerskabet til undergrunden overført til hjemmestyret. Danmark ønskede, af hensyn til

²⁰ Danmarkshistorien.dk

Ulo'en benyttes også i 2015 som identitetsmarkør i Grønland (se skiløberens hue).

* **Veto:** En enkelt nejstemme der ifølge fastlagte regler er tilstrækkeligt til at forhindre at en beslutning træffes.

forsyningsikkerhed med olie staten som ejer. Den løsning man nåede frem til, blev et ligestillet styre, hvor begge parter kunne nedlægge veto.

3.12 Hjemmestyrets indførelse, 1979

Grønlands Hjemmestyre blev indført den 1. maj 1979. Det medførte en hjemmestyrelov, der betoner, at Grønland indtager en særstilling i det danske rige, og at Grønland er "et særligt folkesamfund". Hjemmestyret udgøres af det folkevalgte Landsting og Landsstyret, som er den politisk ansvarlige regering. Målsætningen for de grønlandske politikere var med hjemmestyret at grønlandisere – dvs. at skabe et mere grønlandsk Grønland og i højere grad at klare sig selv og styre det grønlandske samfund. Det er på mange måder lykkedes.

Med hjemmestyret kom Grønland i 1985 ud af Fællesmarkedet, og i slutningen af 1980'erne forsvandt de sidste rester af de lønforskelle mellem danskere og grønlandere, som havde været baseret på fødestedskriteriet.

Fra 1980 blev pengeoverførelserne fra Danmark omlagt til såkaldte bloktilskud, der voksede i takt med at flere og flere områder blev overtaget af hjemmestyret. Samtidig blev de direkte statstilskud mindre.

Set i forhold til den samlede økonomi klarer Grønland sig således nu i højere grad selv.²¹

Da hjemmestyret tog over i 1979, var en af de vigtigste opgaver for politikerne at skabe balance mellem byer og bygder. Efter moderniseringen i tiårene efter 2. Verdenskrig opfattedes bygderne som et symbol på det oprindelige Grønland. Derfor blev der iværksat mange tiltag, der skulle lette tilværelsen for bygdebefolkningen. Alligevel går udviklingen i retning af faldende befolkningstal i bygderne.

3.13 Forholdet til omverdenen og selvstyrets ikrafttræden, 2009

Selv om Grønland i 1985 ønskede at udtræde af Fællesmarkedet, ophørte det ikke med at deltage i internationalt samarbejde. Eksempelvis foregår der internationalt samarbejde angående fiskeri i Nordatlanten. Grønland er desuden aktiv deltager i ICC, et interpolart samarbejde mellem inuitter, og har desuden tæt forbindelse til de inuitstyrede områder i Canada – Nunavut.²²

Erfaringerne med at stå uden for indflydelse, i forhold til den del af dansk udenrigspolitik der vedrørte

21 Danmarkshistorien.dk.

22 Nunavut er et canadisk område, der blev etableret i 1999. Området er underlagt Inuit.

Grønland, var med til at styrke grønlændernes ønske om en selvstyreordning i stedet for hjemmestyreordningen. I 2003 tog hjemmestyret en række initiativer, der skulle afklare ønskerne til en sådan selvstyreordning. Næste skridt var, at der i 2004 blev nedsat en dansk-grønlandsk kommission, der skulle se nærmere på sagen.

I november 2008 blev kommissionens forslag om selvstyre vedtaget ved folkeafstemning i Grønland med opbakning fra ca. 76% af alle, der havde stemt.

I selvstyret er der to afgørende ændringer fra hjemmestyreordningen, der kan opregnes således:

1) Grønlænderne regnes som et folk i folkeretlig forstand med ret til at blive selvstændige, når de ønsker det. Samtidig anerkendes det grønlandske sprog som det officielle sprog i Grønland.

2) Ejendomsretten til ressourcer og råstoffer overdrages til selvstyret. Den danske regerings ansvar for udenrigspolitik, forsvars- og sikkerhedspolitik er uændret.

Selvstyret blev indført på Grønlands Nationaldag d. 21. juni 2009, efter at loven var vedtaget i Folketinget i Danmark og Landstinget i Grønland.

3.14 Grønlands nye selvbevidsthed, kampen om Arktis og Ilulissat-erklæringen

Da den grønlandske politiker Aleqa Hammond i marts 2013, som 47-årig, blev valgt som Grønlands politiske leder, blev det hurtigt tydeligt, at Grønland i hende havde fået en markant leder. Hendes budskab lød: "Grønland bliver uafhængigt i min levetid."

Det var et budskab, der i Danmark satte gang i spørgsmål som: Hvordan skal vi forstå grønlændernes trang til frihed? Ønsker Grønland at løsrive sig fra Danmark? Hvad nu, hvis de finder olie? Hvad mener de, når de taler om uafhængighed?

Aleqa Hammonds nye selvbevidste måde at fortælle om Grønland på kan forklares af ændrede forventninger til fremtiden pga. globaliseringen, klimaændringerne, "kampen om Arktis" og ejendomsretten til forekomsten af mineraler og olie i og ved Grønland.

Grønlands ændrede position i verdenssamfundet har på få år givet den grønlandske elite nye muligheder. Grønlands regeringsledere er for eksempel i de senere år rejst ud i verden for at mødes med andre regeringsledere. Også hjemme i Nuuk mødes de med regeringsdelegationer fra bl.a. USA og Canada, der sammen med kineserne står på spring for at udnytte Grønlands

* **Uran:** Kan anvendes som brændsel i kerne-reaktorer, der bygges til bl.a. elproduktion, forskningsformål eller produktion af kernevåbenmaterialer.

olie, gas, guld, **uran**, sjældne mineraler, jern, zink og andre rigdomme. Priserne på mineralske råstoffer har siden indgangen til det nye årtusinde været stærkt stigende. Det er årsagen til den voksende internationale interesse for Grønlands undergrund.

Siden 2013 er det dog blevet stadig mere klart, at mineraler og olie ikke er en let tilgængelig kapital, som blot kan indløses og umiddelbart bringe balance i økonomien. Ifølge forskere²³ er det meget lidt sandsynligt, at indtægterne fra udnyttelse af mineralske råstoffer kan erstatte bloktilskuddet på ca. 3,6 mia. kr. fra Danmark. Der er femseks kendte mineralforekomster, som kan udvikles til store miner, og selv hvis det lykkes at finde tilstrækkeligt med mineralforekomster til, at Grønland kunne gøre sig økonomisk uafhængigt, ville udvinningen af dem kræve så massive udenlandske investeringer og så mange udenlandske arbejdere, at størstedelen af det grønlandske produktionsapparat ville være ejet af interesser uden for Grønland. Grønlands nuværende befolkning ville risikere at blive en minoritet i deres eget land.

I Grønland er der efterhånden kommet gang i en miljødebat. Der har for eksempel været forslag

fremme om, at man gennem inddragelse af borgere, mineselskaber og ngo'er skal diskutere en zoneopdeling af landet. En opdeling, hvor man aktivt kan fremme bestemte typer af mineaktiviteter i bestemte zoner og slet ingen i områder med særlig følsom eller bevaringsværdig natur eller vigtige kulturminder.

Hvad angår opbygning af en grønlandsk olieindustri, regner forskere det for meget lidt sandsynligt, at det bliver rentabelt at producere og eksportere gas inden for en meget lang tidshorizont. Der eksisterer endnu ikke en teknologi til produktion af olie i isfyldt farvand, og det vil kræve massive investeringer og omfattende infrastruktur at producere olie ved Grønland.

På kort sigt er der måske mere økonomisk perspektiv i den isafsmeltning, der foregår ved Arktis. Arktis er betegnelsen for det store ishav omkring Nordpolen, men betegnelsen inkluderer også de nordligste landområder i de fem arktiske stater: Grønland (Danmark), Canada, USA, Rusland og Norge.

Tidligere var Arktis på grund af havisen et næsten ufremkommeligt område. Gennem de seneste 30 år er der imidlertid forsvundet et areal af havisen, der er mere end 50 gange større end Danmark.

De fleste klimamodeller forudsiger, at sommerens havis forsvinder fra de arktiske egne før slutningen

²³ Minik Rosing: Rapporten "Til gavn for Grønland".

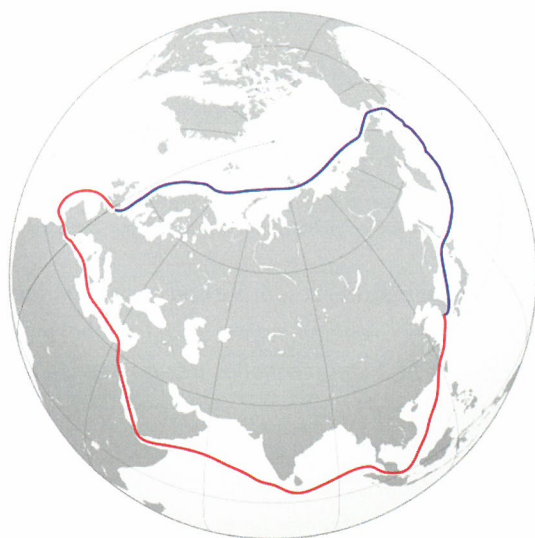
af dette århundrede. Reelle målinger af havisen viser imidlertid, at det i praksis går hurtigere, end modellerne fra FN's panel af klimaforskere spår. Hvis afsmeltningen fortsætter med samme hastighed som nu, tyder alt på, at Arktis er isfrit om sommeren allerede før år 2040.²⁴

Den kraftige formindskelse af havisens udbredelse har stor betydning for havstrømme, klima og dyreliv, men derudover medfører mindre havis omkring Arktis – herunder Grønland – også en række nye muligheder.

Eksempelvis åbner afsmeltningen af havisen for en række kommercielle muligheder, der dels handler om interessen i eftersøgning af olie og mineraler, dels om muligheden for nye transportveje med store skibe. I 2008 observerede man, for første gang siden satellitovervågningen af Arktis begyndte midt i 1970'erne, åbent vand og ingen is nord for Canada og nord for Sibirien på samme tid.

Ruten nord om Canada kaldes populært Nordvestpassagen, mens ruten langs Norges kyst og nord om Sibirien kaldes Nordøstpassagen. Nordøstpassagen har af og til været åben, mens Nordvestpassagen åbnede første gang for få år siden.

Åbningen af de nævnte sejlruiter er for bl.a. rederierne godt nyt, for kan man sejle gennem Arktis, spa-

Nordøstpassagen

Ruten langs kysten nord om Rusland. Er i de senere år, ofte med isbryderes hjælp, blevet farbar om sommeren. Om 30-40 år vil sejlsæsonen blive forlænget, men der er frygt for, at dyre russiske sejlafgifter kan virke som en bremse for søfarten.

Nordvestpassagen

Ruten nord om Canada. Er i dag sejlbare cirka hver syvende sommer, men ventes i 2050 at blive anvendelig hver anden sommer. Som Nordøstpassagen går ruten gennem nationalt farvand, hvorfor skibsfarten frygter, at canadiske myndigheder vil pålægge skibe store afgifter for at sejle den vej.

rer man masser af tid og ikke mindst brændstof. Det fremgår tydeligt af kortet ovenfor, der viser, at man ved at sejle ad Nordøstpassagen fra Rotterdam i Holland til Yokohama i Japan kan reducere afstanden med ca. 40 %.

Der er også andre fordele for rederierne ved at anvende Nordøstpassagen, nemlig at man derved

²⁴ Peter Bondo Christensen, videnskab.dk

Statistik

Selv mord pr. 100.000 indbyggere (2007):

I Grønland 67 – det tilsvarende tal i Danmark er 11

Alkoholforbrug: I 1987 toppede indførslen af ren alkohol til Grønland med 22.23 liter pr. person over 14 år. Siden 1989 har indførslen, ifølge Grønlands Statistik, været faldende i Grønland.

"Det er drikkemønsteret snarere end et stort gennemsnitligt forbrug, der skaber problemer. I 2012 blev der i Grønland indført 9,65 l alkohol pr. person over 14 år, mens der i Danmark blev drukket 11,1 liter alkohol pr. person over 14 år. I forhold til Danmark er antallet af helt afholdende større i Grønland, og dermed er forbruget fordelt på færre personer. Der drikkes ikke jævnt hen over ugen eller måneden, men mere koncentreret i weekender og ved lønudbetalinger. Der er således tale om "binge drinking" også kaldet rusdrikkeri, hvilket både er årsag til sociale problemer og til akutte og kroniske helbredsproblemer."

Kilde: Handleplan for alkoholområdet i Grønland 2013-2019, s. 3.

I den undersøgelse der refereres til nedenfor, defineres rusdrikkeri ved at man drak mere end 5 genstande ved den seneste lejlighed.

"Der var store forskelle i omfanget af rusdrikning i forhold til alder og køn. Blandt mænd sås et lille fald gennem årene (1999-2014) for de to yngste aldersgrupper (18-24 og 25-34 år). Blandt kvinder var rusdrikning steget blandt de yngste og de ældste. (...) andelen af rusdrikkere var noget større i Østgrønland sammenlignet med de øvrige regioner"

Kilde: Statens Institut For Folkesundhed: Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2014, s. 35.

Læs mere om alkoholforbrug i Grønland på bogens hjemmeside.

Middellevetid for mænd og kvinder (2008):

Mænd: 66,6 i Grønland – i Danmark 76,5

Kvinder: 71,6 i Grønland – i Danmark 80,8

Bloktilskud til Grønland fra den danske stat (2014) 3,6 mia. kr..

Nøgletallene om Grønland (og Danmark) er fra Statistisk Årbog og Grønlands Statistik. Du kan finde tal om for eksempel uddannelse vha. link på bogens hjemmeside.

undgår uroen i Mellemøsten og piraterne ved Afrikas Horn og Det Østkinesiske Hav. Indtil videre er den kommercielle trafik ad de nye transportruter beskeden, men de fremtidige perspektiver er store, om end der kan opstå konflikter pga.

bl.a. kyststaternes interesse i at kontrollere adgangen til ruterne.

At der er særdeles stærke interesser forbundet med det arktiske område på grund af olieforekomsterne og de muligheder, som klimaforandringerne medfører i og

omkring Polarhavet, kunne man for eksempel se i 2007. Her plantede den russiske ubåd MIR-2 et flag på havbunden i et hidtil isfyldt havområde for at hævde et territorialkrav. Det fik medierne til at skrive om "kapløbet om Arktis" og om oprustning og risiko for et væbnet opgør i området. På den baggrund har der været behov for at styrke det politiske samarbejde mellem de arktiske kyststater. Den 28. maj 2008 mødtes ministrene fra: Danmark, Grønland, Canada, Norge, Rusland og USA. Formålet med mødet var at drøfte rammerne for det fremtidige samarbejde.

Resultatet af mødet blev en vedtagelse af den såkaldte Ilulissat-erklæring. Erklæringen har fået navn efter den by i Nordgrønland, hvor mødet blev afholdt. Den handler om, at de fem kyststater vil handle ansvarligt, når det gælder den fremtidige udvikling i Polarhavet. Landene har politisk forpligtet sig til at løse uoverensstemmelser gennem forhandling. De fem lande bekræfter samtidig, at de vil styrke deres samarbejde på vigtige områder i bl.a. Arktisk Råd. Dette råd blev etableret i 1996 med det formål at dæmpe det militære engagement og i stedet sætte fokus på civil og økonomisk udvikling i den arktiske region. Om det lykkes at holde de storpolitiske spændinger i ro i de kommende år, vil vise sig. Eksperterne er fortrøstningsfulde. De me-

ner, at medlemslandene i Arktisk Råd har stærke interesser i at få samarbejdet til at fungere inden for rammerne af rådet. På sidelinjen står nemlig lande som Kina, Sydkorea, Indien, Japan og flere andre, der ser med stor interesse på mulighederne i Arktis.²⁵

I dette kapitel har du kunnet læse en fremstilling af Grønland og Danmarks fælles fortid fra 900-tallet og frem til i dag.

I de følgende tre kapitler er der eksempler og opgaver, der giver svar på spørgsmålet:

Hvordan kan man ved hjælp af de tidligere beskrevne teorier, begreber og metoder undersøge, klassificere og forklare de forskellige måder, Grønland og Danmarks fælles fortid er blevet og bliver erindret, fortalt, fortolket og brugt på?

25 Jesper Løvenbak Hansen: Anspændt forhold til Rusland skaber usikkerhed i Arktis, sept. 2014. Information.

OPGAVER

■ Udfyld felterne nedenfor ved at notere de genstande, begreber, personer, navne, institutioner og begivenheder, du mener er de vigtigste. Indplacer dem, så de passer sammen med de tidsperioder, venstre kolonne i skemaet angiver. Hvis du orienterer dig om

perioden i leksikaartikler på internettet, kan du få et indtryk af, hvordan enkeltpersoner og begivenheder er udeladt eller nedtonet i fremstillingen ovenfor. Giv eventuelt et par eksempler.

Grønland før 1721	
Grønland og Danmark fra 1721 til 1953	
Grønland og Danmark 1953-1979	
Grønland og Danmark 1979-2009	

■ Efter at have læst bogens kapitel 6 kan du, med de fortidsfortolkninger og periodiseringsprincipper du har stiftet bekendtskab med, vende tilbage og på tidslinjen herunder angive et eller flere alternative forslag til periodeinddelinger for Grønlands historie. (Alternative inddelinger forstået som alternative i forhold til den inddeling, der anvendes i skemaet herover.)

KAPITEL 4

ERINDRINGER

– OM DANSK-GRØNLANDSKE ERINDRINGSSTEDER

Hvad skal vi huske, og hvad skal vi glemme fra vores fortid? Spørgsmålet er vanskeligt at svare på. Det skyldes bl.a., at vi som samfund har stadig sværere ved at blive enige om, hvad vi anser for at være væsentligt og uvæsentligt. Det har at gøre med, at vores samfund – både det grønlandske og det danske – med tiden er blevet mere mangfoldigt, vores udsyn mere globalt, og vores værdier mere **pluralistiske**.

Du har allerede i kapitel 1 stiftet bekendtskab med Helene Thiesens erindringer om eksperimentet, hvor Helene tænker tilbage på dengang, da hun som barn blev sendt til Danmark og siden kom til at vokse op på et børnehjem i Godthåb. Men er det erindringer, som alle i Grønland eller Danmark mener, det er værd at huske på for andre end Helene Thiesen selv? Hvad kan sådanne erindringer bruges til? Kan man i det hele taget forestille sig historiske begivenheder fra Grønland og Danmarks fælles fortid, som alle

er enige om bør huskes eller glemmes? Disse og andre spørgsmål vender vi tilbage til senere i kapitlet. Først skal begrebet *erindring* imidlertid uddybes og defineres.

4.1 Hvad er en erindring?

Evnen til at erindre er en helt grundlæggende egenskab, som er med os hele tiden, uanset om vi er unge eller gamle. Erindringer giver os identitet, fordi de gør os i stand til at relatere til andre og er med til at skabe sammenhæng mellem før og nu. Evnen til at erindre opfattes almindeligvis som evnen til at huske og genopleve vores personlige oplevelser og sætte dem ind i en livshistorisk sammenhæng. Det betyder ikke, at vi husker oplevelser fra fortiden præcist, som de udspillede sig. Erindringen kan opfattes som en usorteret rodekasse, hvor de enkelte dele ligger hulter til bulter – helt uden orden. I erindringen opbevarer vi de dele af det, vi har

* **Pluralisme:** Tilstedeværelse af eller åbenhed over for en mangfoldighed af synspunkter, holdninger og værdier.

oplevelset, som ikke er glemt eller fortrængt. Det er vigtigt at være opmærksom på, at erindringen er en upålidelig størrelse. Man kan tro, at man erindrer noget, som faktisk aldrig har fundet sted. Man kan også tro, at man erindrer noget, som man har fået fortalt af andre. Og selv når man husker rigtigt, skal man være opmærksom på, at det erindrede hele tiden er under forandring. Det farves nemlig af vores nuværende situation og af de fortolkninger, som vi i dag lægger ned over fortiden.

Der kan skelnes mellem forskellige typer af erindringer. Erindringer, der omhandler én selv, plejer man at kalde for **selvbiografiske erindringer**. Ud over de selvbiografiske erindringer taler man om ikke-biografiske erindringer. De kaldes også for historiske erindringer eller **kollektive erindringer**.

De kollektive erindringer omhandler en gruppes fælles, men ikke altid selvoplevede erindringer. Og her er vi fremme ved et centralt punkt i forhold til den gren af historiefaget, der kaldes "den erindringshistoriske tilgang" til studiet af fortiden:

Erindringshistorikere er skeptiske over for tanken om, at vi erindrer fortiden som enkeltstående individer. De mener, at vi langt hen ad vejen erindrer som en del af et større erindringsfællesskab. Tankerne om, at erindring er en social

aktivitet, er knyttet til den franske filosof og sociolog Maurice Halbwach (1877-1945). Det var netop Halbwach, der i 1920'erne blev kendt for at udvikle begrebet kollektiv erindring.

Halbwachs pointe er, at alle mennesker indgår i mellem menneskelige relationer og fællesskaber. Det er her, deres erindringer konstrueres og udvikles. Erindring er derfor en social aktivitet, hvor man beslutter, hvad der skal fremhæves eller tilsidesættes, eller hvordan en oplevelse skal fortolkes. Ifølge Halbwach rummer selv helt individuelle erindringer af personlige oplevelser en social dimension. Han forklarer det med, at erindringer altid forstås på baggrund af de menneskelige relationer, som man indgår i. På den måde er ingen nogensinde helt alene om at erindre, men forbliver under gruppens indflydelse.¹

4.2 Erindrings- og fortolkningsfællesskaber

Erindrings- og fortolkningsfællesskaber består af grupper af mennesker, der deler erindringer og fortolkninger af en fortid, de opfatter som fælles. Et eksempel på et sådant fællesskab kunne være det nationale fællesskab. Det nationale fællesskab er af den amerikanske

1 Kristian Iversen & Ulla Nedergård Pedersen: Danmarkshistorie mellem erindring og glemsel. Columbus 2014.

* **Selvbiografiske erindringer:** Erindringer vedrørende ens eget livsforløb.

* **Kollektive erindringer:** Begreb der henviser til antagelsen om, at vi erindrer i sociale fællesskaber.

* **Erindrings- og fortolkningsfællesskaber:** Grupper af mennesker der deler fortolkning af den fortid, de opfatter som fælles.

nationalismeforsker Benedict Anderson (f. 1936) blevet benævnt: Et **forestillet fællesskab**,² fordi de grupper af mennesker, der indgår i fællesskabet, har en forestilling om, at de er knyttet sammen. Også selv om de ikke nødvendigvis kender og omgås hinanden. Et sådant forestillet fællesskab giver identitet ved at fortolke fortiden på en bestemt måde. En måde, der mere eller mindre bevidst udvælger, fremhæver eller tilsidesætter personer, begivenheder, epoker eller perspektiver på fortiden med henblik på at opfylde bestemte behov, for eksempel af identitetsmæssig art. Nogle erindrings- og fortolkningsfællesskaber er stærkere end andre. Som et eksempel på stærke erindringsfællesskaber kan man netop nævne nationale erindringsfællesskaber – for eksempel det grønlandske eller danske. Det er fællesskaber, der skaber en stærk kollektiv identitet. I Grønland og Danmark er der imidlertid en del mennesker, der i kraft af deres egen og Grønlands særegne historie, for eksempel via familiebånd, er knyttet til både det danske og det grønlandske nationale fællesskab.

Ud over de nationale fællesskaber findes der også ideologisk baserede erindrings- og fortolkningsfællesskaber. Også disse kan være me-

get stærke. Det gjaldt for eksempel det anti-imperialistiske erindrings- og fortolkningsfællesskab, der opstod i 1970'erne mellem grønlandere og danskere på tværs af nationalt tilhørsforhold (se afsnit 3.11). Et erindrings- og fortolkningsfællesskab, der fik stor indflydelse på den måde, Grønland og Danmarks fælles fortid blev erindret på under kampen for indførelse af Grønlands Hjemmestyre.

4.3 Erindringspolitik

I afsnit 1.1 har vi berørt, at erindringer i et erindrings- og fortolkningsfællesskab kan søges formet eller omformet efter fortolkernes aktuelle interesser. Forsøg på at forme og omforme erindringer kaldes **erindringspolitik**. Erindringspolitiske tiltag kan udløse erindringspolitiske kampe. Disse kampe kan, som vi har set det, foregå mellem for eksempel politikere, historikere, meningsdannere og andre, der søger at (om)forme erindringen af en fortid, så erindringen er i overensstemmelse med de formål, fortolkeren søger at opfylde.

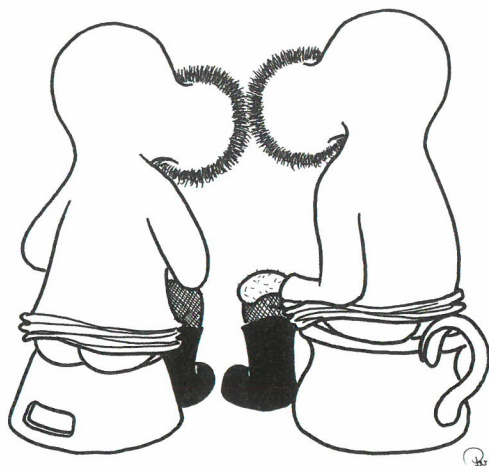
4.4 Erindringssteder – materielle og immaterielle

Bestræbelsen på at forme et fællesskabs erindringer kan foregå gennem etablering af såkaldte erindringssteder.

* **Forestillet fællesskab:** Begreb vedr. moderne menneskers forestilling om, at være knyttet sammen med mennesker fra samme nation – før, nu og fremover.

* **Erindringspolitik:** Forsøg på at forme erindringer om fortid.

² Benedict Anderson: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso 1991.

- Det er over 60 år siden, at kolonitiden sluttede.
- Så må den høre til fortiden.
- Nej, for udelige politikere har brug for den som en klam undskyldning for nutiden!

Tegning: Per Danker. Kamikposten.dk 2014.

OPGAVER

- Hvilket folk repræsenterer parcafolket?
- Hvor har tegningen været bragt?
- Hvad forestiller selve tegningen?
- Forklar tegningens historiske kontekst – herunder hvilke politikere i Grønland parcafolkene på tegningen kan tænkes at henvise til.
- Mener du, at parcafolkene er for eller imod Forsyningskommissionen? Diskuter tegningens budskab, idet du inddrager betydningen af potten.
- Diskuter, hvilken form for historiebrug de grønlandske politikere benytter sig af ifølge parcafolkene.
- Hvad har tegningen med emnet erindringspolitik at gøre?

Kamikposten.dk er et kontaktsted på internettet for alle med interesse for Grønland. Her kan man læse nyheder vedrørende Grønland og finde informationer om institutioner mv. med relation til Grønland. Websitet blev oprettet i 2008.

Begrebet erindringssted tilskrives den franske erindringshistoriker Pierre Nora (f. 1931).

Nora har i sit værk *Les lieux de mémoire* (1992, Anledninger til erindring) indkredset begrebets betydning på følgende måde: "Erindringssteder er både materielle og immaterielle størrelser med et stærkt symbolsk indhold, betinget af menneskers vilje og tidens gang."

Sagt på en lidt anden og mere udfoldet måde: Et **erindringssted** er et "sted", der spiller en vigtig rolle som et **krystallisationspunkt** for eksempel et nationalt fællesskab. Erindringssteder kan enten være **materielle** i form af for eksempel monumenter, mindesteder, museer osv. eller **immaterielle** i form af for eksempel symboler, myter om personer, der tillægges en særlig betydning, datoer for historiske begivenheder mv.

Som et eksempel på et immaterielt erindringssted i Grønland kan datoen d. 21. juni nævnes. Det er en dato, grønlænderne højtideligholder og fejrer, idet den markerer Grønlands nationaldag. Baggrunden for, at netop denne dato er blevet udvalgt, er muligvis, at den markerer årets lyseste dag. Under alle omstændigheder var valget af dato for nationaldagen i Grønland ikke i udgangspunktet knyttet til mindet om en stor national begivenhed. Det er usædvanligt. Det er først efter, at datoen er blevet valgt,

at den er blevet knyttet sammen med vigtige historiske begivenheder. Nationaldagen blev indført af det tidligere hjemmestyre i 1983 og blev for første gang højtideligholdt i 1985. Det skete samtidig med ibrugtagelsen af det grønlandske flag (1985). Senere er datoen blevet knyttet sammen med indførelsen af Grønlands Selvstyre (2009). Efterhånden som tiden går, vil festligholdelsen af denne dato være med til at styrke det grønlandske erindringsfællesskab. Datoen skal minde det grønlandske nationale fællesskab om den række af fortidige begivenheder, man har valgt og måske fremover vælger at knytte sammen med datoen, så den tillægges betydning. En betydning, der kan bruges til for eksempel identitetsdannende formål.

For Nora er alle materielle og immaterielle "ankerpladser" for erindringer en slags "steder". Hensigten med stederne er, at de skal fungere som "genkendelsesmærker" for erindrings- og fortolkningsfællesskaber.

Forudsætningen for skabelsen af materielle og immaterielle erindringssteder er fællesskabets vilje til at huske fortiden. Og når erindringsstedet er skabt at vedligeholde det. Erindringssteder er ikke statiske størrelser, men tværtimod dynamiske. Derfor bliver analysen af erindringssteder ikke kun til analyser af, hvad der erindres, men også til analyser af, hvorfor det erindres, og af, hvilke interesser der bærer denne erindring.

Det er vigtigt at understrege, at et erindringssted kun kan etableres

*** Erindringssted:**

Et "sted" der søger at fastholde erindring.

*** Krystallisationspunkt:**

Det punkt hvor noget antager en fast (og klar, tydelig) form, at noget samler sig; koncentrerer sig.

*** Materiel:**

Som har konkret form eller substans og derfor kan måles eller vejes.

*** Immateriel:**

Som ikke har konkret form eller substans og derfor ikke kan måles eller vejes.

Billedet viser, at den grønlandske nationaldag d. 21. juni fungerer som et erindringssted, der højtideligholdes og fejres – her i Nuuk 2015 – hvor vi ser folk forsamles som optakt til festlighederne.

OPGAVER

Svar ved hjælp af afsnit 3.4 og 3.12 på følgende spørgsmål:

- På hvilken dato gik Hans Egede i land på Håbets ø i 1721?
- På hvilken dato i 1979 indførtes hjemmestyret i Grønland?
- Diskuter mulige årsager til, at det ikke var en af disse datoer, der blev fremhævet og brugt som dato for Grønlands nationaldag. Du skal inddrage begrebet *erindringspolitik* (afsnit 4.3) og en eller flere former for *historiebrug* (afsnit 2.1) i diskussionen.

og opretholdes som et erindringssted, hvis modtagerne er interesserede.

Undertiden kan man iagttage, at der udspiller sig en kamp om erindringssteders betydning. Denne kamp kan for eksempel komme til

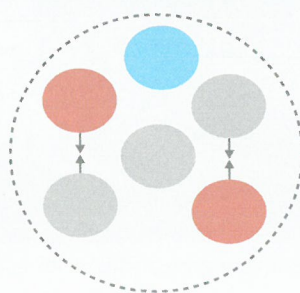
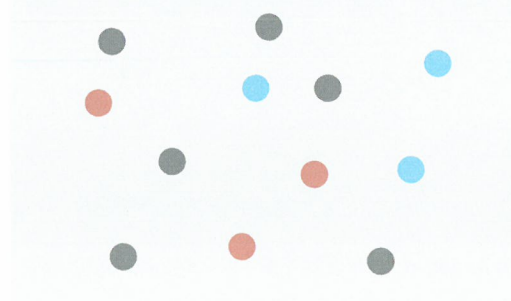
udtryk i form af mod-erindringer. Det er erindringer, der går op imod eller ligefrem søger at punktere det fællesskab, det etablerede erindringssted repræsenterer. Det forekommer også, at erindringssteder helt mister deres betydning. Man taler da om, at erindringsstedet ophører med at eksistere. Ingen forholder sig længere til erindringsstedet. Det forekommer tomt og hult, og de erindringer, der var knyttet til stedet, glemmes efterhånden helt. Et sådant erindringssted kan kaldes for et dødt erindringssted.

4.5 Sammenbragte erindringer

Når man ovenfor læser om begreberne kollektiv erindring, erin-

Figur 4 Sammenbragte erindringer

Fra fortid →	til sammenbragte erindringer om fortid
Fortid = alt det, der er sket, og som kommer før lige nu (markeret som prikker):	Sammenbragte erindringer om fortid = en masse af elementer (der udgøres af erindringer om fortidige personer, begivenheder og epoker) der ikke hører naturligt sammen, men er blandet og bundet sammen til en helhed af et fællesskabs ofte konkurrerende erindringer (markeret med pile):

dringspolitik og erindringssteder, kan det godt virke, som om erindringsprocesser kan styres og formes ude- eller oppefra. Man kan få det indtryk, at erindringer og fortolkninger kan formes til at udgøre en ensartet, sammenhængende masse uden indre modsætninger. James E. Young problematiserer i *The Texture of Memory. Holocaust Memorials and Meaning* (1994) denne forestilling og taler i stedet for kollektive erindringer om sammenbragte erindringer. Han argumenterer for, at: *"et samfunds erindring (...) skal snarere ses som en aggregeret samling af dets medlemmers ofte konkurrerende erindringer."*³

Ved hjælp af dette begreb får Young gjort opmærksom på, at det, at folk er fælles om at erindre de samme "steder", ikke automatisk betyder, at de er fælles om erindringerne betydning og indhold, eller at de husker fortiden på samme måde. Youngs pointe er, at individets erindringer ikke fuldstændig kan formes ude- eller oppefra. Selv om personlige erindringer påvirkes gennem sociale sammenhænge, er de ikke rene kopier af den måde, fortiden italesættes på i kraft af nationale monumenter, festdage eller mindehøjtideligheder osv. Young er optaget af, at erin-

dringen af fortiden sker i samspil med magthaveres og andres iscenesættelser og fortolkninger af fortid. Han betoner på den måde, at vi alle er individer med en selvstændig tankegang, men samtidig sociale væsener, hvis erindringer formes og omformes i dialog med de forskellige fællesskaber, vi løbende identificerer os med. Dette kan også gøres gældende for erindringer vedrørende Grønland og Danmark.

4.6 Hans Egede og missionen i Grønland som kamplads for erindring

Hans Egedes person og missionsgerning i Grønland har været en kamplads i debatten om Grønland og Danmarks fælles fortid – både tidligere og aktuelt. Det har bl.a. været diskuteret, om de dansk-norske missionærer anvendte tvang. Dette gør Hans Egede og det, han står for, velegnet for erindringshistoriske undersøgelser.

På Forsoningskommissionens hjemmeside står for eksempel følgende: *"Fra begyndelsen af kolonitiden blev magtstrukturen defineret af europæerne. Blandt andet blev dele af den eskimoiske livsstil forbudt, og gennem missionsvirksomhed blev den kristne religion indført."*⁴

Citatet indgår i en sammenhæng,

3 Bernard Eric Jensen: *Historie – livsverden og fag*, s. 79. Gyldendal 2006.

4 www.saammaatta.gl Baggrund> kolonitiden> Relation.

hvor det bruges til at forklare, hvordan magtstrukturerne er blevet defineret udefra, snarere end det bruges til en egentlig kritik af kristendommen. Det fremgår af, at citatet afsluttes på følgende måde: ” (...) meget af det tilførte opleves i dag som naturlige og gode dele af samfundet”.⁵

Det er ikke udelukkende i Grønland, at man forholder sig til Hans Egede og missionen. I en kronik, der er forfattet af den tidligere omtalte Niels Peter Agger og bragt i dagbladet Information d. 30. december 2013, kunne man om Hans Egede læse følgende (se boks).

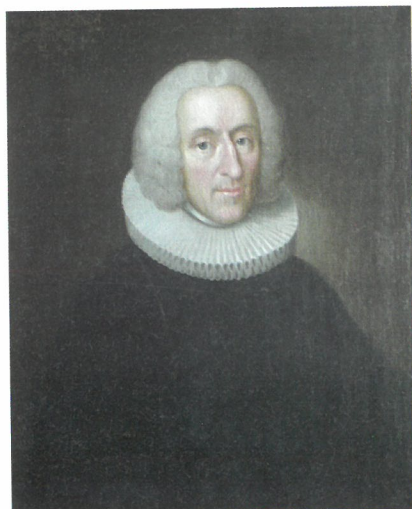
Citatet viser, hvordan Niels Peter Agger aktualiserer fortiden med et nutidigt sigte. Niels Peter Agger tolker Danmarks koloniale fortid som

5 www.saammaatta.gl

”Vi forsøger indædt at opretholde myten om Danmark som Grønlands gode og civiliserende storebror. Men vores fortid som kolonial overherre på øen er en historie om utallige overgreb. Og det hele bliver kun værre, når vi ikke kan finde ud af at sige ordentligt undskyld og bede om tilgivelse. (...).

Hans Egede ankom til Grønland i 1721 på jagt efter vikingernes efterkommere. Hans eftermæle blev tvangskristningen af hedningerne, udraderingen af den shamanistiske åndetro (...).

Vi skylder dem (grønlanderne) også en undskyldning for, at vi undertrykte inuitsproget (...) det er pinligt, at Grønlands landsstyreformand, Aleqa Hammond, er nødt til at sætte Danmarks rolle som kolonimagt på dagsordenen via Forsoningskommissionen, fordi de danske myndigheder ikke gør det (...).”

Hans Egede.

noget, Danmark bør undskylde for. Hans udsagn er et eksempel på både identitetsskabende og delegitimerende historiebrug. Agger til lægger Danmark en entydig identitet som skurk. Han søger at delegitimere – dvs. urimeliggøre – Danmarks officielle holdning til Forsoningskommissionen. Agger markerer, at han identificerer sig med grønlanderne og bruger fortiden som belæg for at kritisere forhold i nutiden. Hans udsagn skal forstås i lyset af debatten om etableringen af en forsoningskommission og den tidligere omtalte øgede politiske og økonomiske interesse for Grønland. En debat, der, som det er fremgået, var højaktuel, da Agger skrev sin kronik.

En ting er imidlertid, at enkeltstående personer som Niels Peter Agger inden for de seneste år har forholdt sig kritisk til Hans Egede.

Analysemodel til materielle erindringssteder

Det materielle lag	Hvor befinder erindringsstedet sig? Hvilket materiale er det lavet af? Hvornår? Hvad forestiller det? Hvordan er det opstået/iscenesat? Er det villet eller er det i eftertiden blevet gjort til erindringssted? Hvilke fællesskaber er det henvendt til?
Det symbolske lag	Hvilke intentioner kan ligge bag opførelsen af erindringsstedet? Hvilke fortidige begivenheder, personer, genstande eller andet er fremhævet i kraft af den måde erindringsstedet/monumentet er udført/iscenesat på? Hvad symboliserer erindringsstedet/monumentet? Hvilket erindringspolitisk sigte ligger bag? Skal stedet danne identitet, legitimere/delegitimere, rehabilitere eller? Hvorfor har erindringsstedet fået den valgte placering? Tilføjer den geografiske placering betydning til monumentet?
Det funktionelle lag	Bruges erindringsstedet? Hvem bruger erindringsstedet? Hvordan stemmer brugen overens med intentionen? Har erindringsstedet givet anledning til debat, hærværk og mod-erindringer? Hvilke former for historiebrug, (fx identitets-skabende, legitimerende/delegitimerende, forglemmende, fortrængende) kan bringes i spil i forbindelse med analysen af erindringsstedets funktionelle lag?

Kilde: Inspireret af skema fra Iversen og Pedersen: "Danmarkshistorie mellem erindring og glemsel" s. 51.

Noget andet er: Hvordan har man fra officiel grønlandsk og dansk side søgt at forme erindringen om Hans Egede og den kristne mission? For at kunne besvare dette spørgsmål kan vi gennemføre en analyse af, hvordan erindringen om Hans Egede har været forsøgt formet, i kraft af de erindringssteder, der er knyttet til Hans Egede. Til dette formål har vi brug for en analysemodel. Et forslag til en sådan ses i skemaet ovenfor

4.7 En analyse af Hans Egede-monumentet i Nuuk

Lad os nu se nærmere på Hans Egede-monumentet i Nuuk, der er kendt over hele Grønland. Vi skal, inspireret af Pierre Noras måde at analysere erindringssteder på, analysere de tre betydningslag, som Hans Egede-monumentet består af. Du kan se monumentet på fotografiet på næste side.

Monumentets materielle lag:
Monumentet er rejst ved hjælp af midler fra den danske stat og forestiller, som inskriptionen på monumentet angiver, missionæren Hans Egede. Han er iført sin embedsdragt – dvs. præstekjole og -krave.

Hans Egede er placeret på en højdedrag i landskabet nær kirken og havnen i Nuuk. På Google Earth kan du, hvis du vil, med egne øjne betragte monumentet.

Han bærer Bibelen i favnen og støtter sig med højre hånd til en slags vandrestav. Hans Egede er placeret på en høj sokkel af tilhuggede sten, der hæver ham over omgivelserne. Monumentet er udført i granit og opstillet i 1921 på et højdedrag i landskabet oven for Frelser Kirken nær Godthåbs/Nuuks gamle kolonihavn. Skulpturen er en kopi af en bronzeskulptur udført af danskeren August Wilhelm Saabye (1823-1916) i 1913, som blev opstillet ved Frederikskirken i København.

Det andet lag i analysen omhandler monumentets symbolske lag: Hans Egede-monumentet blev rejst i 1921 i anledning af 200-året for Egedes ankomst til Grønland. Da monumentet blev opstillet, var intentionen at hylde Hans Egede og at minde eftertiden om "Grønlands

apostel".⁶ Det var den benævnelse, man gav missionæren. Hans Egede ankom som sagt med skib til Grønland i 1721, hvor han og hans familie, hustruen Gertrud Rask og sønnerne Niels og Poul, i en årrække virkede og boede. Hans Egede og hans sønner var pionerer med hensyn til at indføre Luthers lære i Grønland, og monumentet skal symbolisere og erindre om kristningen af grønlænderne.

På det tidspunkt, hvor monumentet blev rejst, var der som sagt gået flere hundrede år, siden Hans Egede satte sin fod på grønlandsk grund. På det tidspunkt – i 1921 – skulle man måske tro, at grønlænderne alle var overgået til kristen-

⁶ <https://www.kulturarv.dk/kid/VisWeilbach.do?kunstnerId=909&rwsektion=alle>

dommen. Der findes imidlertid et fotografi på Grønlands Nationalmuseum i Nuuk, der viser to østgrønlændere, som i 1906 endnu ikke havde ladet sig døbe i overensstemmelse med kristen skik. Det fremgår bl.a. af deres lange hår og af, at den ene bærer en særlig perlebesat hårrem. Det er dermed usandsynligt, at alle bevidsthedsmæssige spor af den shamanistiske åndetro var forsvundne i det grønlandske samfund i 1921. Dette siger Egede-monumentet imidlertid intet om. Den erindring, der ud fra erindringsstedets intention skal fastholdes og legitimeres hos den, der betragter monumentet i kolonihavnen, er erindringen om dengang, da kristningen af grønlænderne tog sin begyndelse i kraft af Hans Egede. Monumentets ophøjede placering viser i kombination med Bibelen og dragten, som Egede bærer, den tætte forbindelse mellem personen Egede, kristendommen og det guddommelige. Selve placeringen af monumentet er altså en indikation på det positive perspektiv, der anlægges på de begivenheder, monumentet henviser til. Monumentet bruger dermed historie på en måde, der ud over at være legitimerende også er identitetsdannende. Om monumentet med tiden har skiftet værdi fra at symbolisere kristendommens indførelse til at symbolisere den dansk-norske kolonisering af Grønland, vil blive diskuteret i næste afsnit.

Det sidste element i Noras analyse af erindringssteder omhandler nemlig monumentets funktionelle lag, der fokuserer på, hvordan erindringsstedet bruges. Bruges monumentet overhovedet? Hvis ja, sker brugen da på en måde, der viser, at de, der bruger erindringsstedet, bakker op om erindringsstedets intenderede symbolske betydning eller ej?

Hvis man betragter fotografiet af Hans Egede-monumentet ovenfor, kan man se, at der er hængt en krans op på figurens sokkel. Kranzen er et udtryk for, at erindringsstedet og dets symbolværdi søges vedligeholdt. Hvem der sørger for kransen og blomster, fremgår ikke, men at der er tale om repræsentanter for det officielle Grønland, er der nok ikke tvivl om. Studier af ældre fotografier og søgninger på Google bekræfter, at der indimellem bindes friske blomsterkranser på monumentet. I 1985, da man for første gang afholdt Grønlands nationaldag d. 21. juni, ville nogle måske forvente et forsøg på at nedtone Grønlands forbindelse til Danmark. At forbindelsen ikke nedtonedes, kan man se på et fotografi taget af fotografen Erik Holm. Det viser, at folk i Nuuk har taget opstilling ved monumentet og skuer ud over havneområdet, hvor Dannebrog er hejst. Der er dog intet, der tyder på, at der i nyere tid har været afholdt egentlige mindehøjti-

Frimærkerne er udgivet i 1971 dvs. 250 år efter at Hans Egede og Gertrud Rask ankom til Grønland. De fungerer som materielle erindringssteder om kulturmødet.

deligheder for Hans Egedes person ved selve monumentet. Til gengæld kan man se, at erindringerne om Hans Egede og dermed forbindelsen til Danmark-Norge, ud over ved hjælp af monumentet, også vedligeholdes på mange andre måder. Da der var gået 250 år fra grundlæggelsen af Hans Egedes mission i Godthåb (Nuuk), indviede man eksempelvis Hans Egedes Kirke i Nuuk. Derudover udgav det grønlandske postvæsen flere frimærker, der bar motiver af Hans Egede og hans hustru, Gertrud Rask, ved deres ankomst til Grønland. Frimærkerne fungerede/fungerer dermed som erindringssteder, der fastholder og eller opbygger erindringer om Hans Egede.

Herudover er der mange immaterielle erindringssteder i Grønland, der fungerer som såkaldte ankerpladser i forhold til at fastholde mindet om Hans Egede og hans familie. For eksempel går rigtig

mange grønlændere i kirke om søndagen og vedligeholder på den måde erindringen om Egedes mission. Der er også overalt i Grønland dannet erindringssteder for Egede i form af stednavne på masser af kirker og lokaliteter som for eksempel veje og bygninger.

Et interessant eksempel på en lokalitet med forbindelse til Hans Egede er Egedesminde i Nordgrønland. Kolonien blev grundlagt i 1759 og omdøbt fra "Jesse Bay", som stedet var blevet kaldt af hollandske hvalfangere, og fik navnet Egedesminde. Navngivningen skete på initiativ af Det danske Handelskompagni og Hans Egedes søn Niels Rask Egede. I dag bærer byen det grønlandske navn Aasiaat. Den fik, ligesom mange andre byer, et grønlandsk navn efter overgangen til Grønlands Hjemmestyre. Går man en tur i Aasiaat i dag, er der dog masser af lokaliteter, der har fået lov at bevare deres danske

navne. De erindrer dermed eftertiden om Egede-familiens eksistens. Man støder på både Hans Egedes Kirke, Niels Egedesvej og Niels Egedes Hus, der i dag fungerer som museum og dermed som mindested.

Lad os imidlertid lige igen vende blikket mod monumentet for Hans Egede i Nuuk. Der er nemlig tegn på, at erindringsstedet undertiden har givet anledning til debat og ligefrem har været gjort til genstand for kritik.

4.8 Et forsøg på at punktere fællesskabet om Hans Egede-monumentet som erindringssted?

I maj 2012 blev Hans Egede-monumentet påført rød maling. Malingen var centreret om ansigt, præstekrave og hænder. Desuden blev et omvendt kors og tallene 666 påført statuens sokkel. Tegn og tal, der kan tolkes som antikristne. Sagen blev omtalt i de grønlandske aviser. Billederne nedenfor, der blev bragt i avisen *Sermitsiaq*, var ledsaget af følgende tekst: *"Statuen af Hans Egede på havnen i Nuuk er indbegrebet af kolonitiden. Statuen er ofte blevet overhældt med rød maling. Senest i 2012."*

Billedteksten antyder, at Hans Egede-monumentet for nogle i dag symboliserer kolonitiden og dermed andet og mere end indførelsen af kristendommen. At der kan være noget om dette, understøttes af en

udtalelse fra 2011 af Hans Lynge, der er grønlandsk forfatter og oversætter af bl.a. Hans Egedes dagbøger: *"Vi er 60.000 indbyggere. Alle kender navnet Hans Egede, men den yngre halvdel kender meget lidt til ham, og hvis de gør, så forbinder de ham med kolonimagten og ødelæggelse af den grønlandske kultur".* Anderledes ser det ud blandt de ældre, forklarer Lynge: *"Her er holdningen den modsatte. At han reddede den grønlandske kultur, blandt andet fordi kristendommen er en samfundsopbyggende faktor (...)."*⁷

I læserkommentarerne, der var knyttet til fotografiet af Egede påført rød maling, var alle kritiske over for det, som mange kaldte *"vandaliseringen"* af monumentet.⁸ Den mod-erindring, der ligger i at påføre Hans Egede-monumentet rød maling, repræsenterer således efter alt at dømme ikke den gruppe, der læser *Sermitsiaq* og kommenterer avisens indhold på dansk. Mod-erindringen skal ses som et eksempel på en slags erindring og fortolkning blandt mange andre erindringer og fortolkninger i det, som Young kaldte for *sammenbragte erindringer*.

Den form for mod-erindring, der kommer til udtryk ved at påføre Hans Egede rød maling og særlige tegn, er ikke hyppigt forekom-

⁷ Kristeligt Dagblad 31. januar 2011.

⁸ <http://sermitsiaq.ag/egede-statue-vandaliseret>

Soklen med omvendt kors og tre 6-taller.

OPGAVER

- Diskuter, hvilken form for historiebrug (afsnit 2.1) fotografierne kan illustrere.
- Skriv dine svar, og begrund dem.

mende i Nuuk. Avisen Sermitsiaq er ganske vist inde på, at Egede-monumentet "ofte er blevet overhældt med rød maling". Ifølge en anden artikel i Sermitsiaq ser det dog ud til, at man skal tilbage til 1977 – dvs. to år før indførelsen af Grønlands Hjemmestyre – for at finde noget, der svarer til det, som billederne herunder viser.

4.9 Havets moder som erindringssted

Nogle hundrede meter neden for Hans Egede-monumentet blev der i 2007 opstillet et monument, der forestiller "havets moder", som får besøg af angakkoen (se afsnit 3.2). Monumentet er udført i granit. Det er udført af den grønlandske kunstner Christian Rosing og er placeret i kolonihavnen i Nuuk, hvor tidevandet kan skylle ind over monumentet, så det sommetider er helt dækket af vand.

4.10 Ekstraopgave: Analyse af materielle erindringssteder om Grønland i Danmark

Også i Danmark er der steder, der fungerer som ankerpladser for erindringer om Danmarks forbindelse til Grønland. Men hvad er det egentlig, vi sætter på soklen, når det handler om forbindelsen til Grønland?

OPGAVER

Analysér monumentet "Havets moder". Til din analyse skal du inddrage begreberne fra "Analysemodel til materielle erindringssteder" – se afsnit 4.6

- Gå sammen i mindre grupper, og undersøg monumentets **materielle** lag. Du skal beskrive monumentet ud fra det, du selv kan se på fotografiet. Du kan derudover bruge det, der står om monumentet i dette afsnit, se på flere fotografier af monumentet og eventuelt søge oplysninger på internettet.
- Analyser monumentets **symbolske** lag. Inddrag viden fra tidligere afsnit vedrørende Grønlands oprindelige religion og om missionen i Grønland samt fra myten om havets moder, som der blev henvist til i afsnit 3.2. Overvej, om monumentets placering i/over/under vandet kan have en symbolsk betydning.
- Analyser monumentets **funktionelle** lag. Undersøg i den forbindelse, hvordan "Havets moder" bruges i Grønland i dag. Find grønlandske kunstnere, kunstværker, frimærker osv., der ligesom monumentet fungerer som ankerpladser for erindringer om havets moder og hendes symbolske betydning. Hvilke former for historiebrug (se afsnit 2.1) kan bringes i spil i forbindelse med analysen af monumentets funktionelle lag?
- Fremlæg jeres analyse og konklusion for hinanden og i klassen. Upload alle de eksempler, I har fundet, på, at "Havets moder" fastholdes som erindringssted i det grønlandske samfund (så alle i klassen har adgang til dem).
- Hvis der er tid, kan I perspektivere til kunstneren Guido van Heltens gavlmaleri i Nuuk fra 2014. Gavlmaleriet er en gengivelse af et foto fra Grønlands Nationalmuseum, der viser en historisk person fra Østgrønland: Pungujorteq, før han blev døbt og dermed kristnet. Du kan læse mere om gavlmaleriet og dets brug af historie på bogens hjemmeside.

Havets moder-monumentet i Nuuk.